

Betingelsesløst og universelt

Foreløpig har vi ikke råd til universell borgerlønn. Samfunns- og teknologiutvikling kan gjøre at vi snart ikke har råd til å la være.

«The very nature of work will change. The governments may have to consider stronger social safety nets, and eventually Universal Basic Income». Ordene tilhører FNs generalsekretær António Guterres, og kom i hans tale til verdens ledere i forrige uke. Det er borgerlønn det handler om. Den gamle ideen om en betingelsesløs og universell fast utbetaling til alle innbygere innenfor et definert geografisk område har igjen fått vind i seilene.

Ingeborg Eliassen og Sven Egil Omdal beskriver denne idéutviklingen i sin lesevverdige nye bok «Borgerlønn. Ideen som endrer spillet», og tar til orde for at vi bør vurdere borgerlønn også i Norge.

Men det er ikke enkelt. Ingen synes mer skeptiske til borgerlønn enn nordmenn.

Det er kanskje ikke så overraskende. Den protestantiske arbeidsetikken står fortsatt sterkt her, og vi har allerede et godt og finmasket sikkerhetsnett. Putter vi borgerlønn inn i ligningen får vi et umulighetsteorem, en ligning som ikke går opp. Enten blir ytelsen for lav til å være sosial akseptabel, eller for høy til å være gjennomførbart, med mindre man øker skattene markert.

Men la oss begå en samfunnsøkonomisk kardinalsynd, og legg bort kalkulatoren et øyeblikk. Hva gjør borgerlønsidéen såpass interessant at den bør tas på alvor, også i Norge?

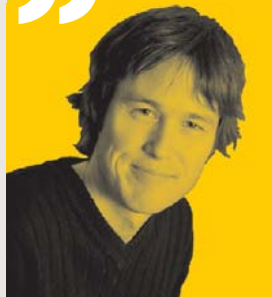
Det viktigste med borgerlønnen er at den er universell. Ingen behovsprøving, ingen aktivitetsplikt, ingen forventninger om arbeid. Dette i motsetning til velferdsstatens ordninger, som i stor grad bygger på arbeidslinjen. Du oppnår ytelse hvis du gjør deg fortjent til dem gjennom arbeid - i hvert fall gjennom et ærlig forsøk på å skaffe deg et. Kun sykdom gir gyldig fravær.

Det er to gjennomgripende samfunnstrender som vil utfordre arbeidslinjen. Den første handler om arbeidsmarkedets karakter. Den andre

Med ny teknologi får vi ikke bare roboter, vi får et nytt arbeidsliv preget av mer usikkerhet, mer kortsiktighet og større lønnsforskjeller. Vi kan føre en arbeidslivspolitik som kjemper mot disse trendene, men jeg er redd vi er dømt til å tape. Foto: Javad Parsa

Fredagskronikken Ola Kvaløy

handler om mulighetene for overvåkning og kontroll, og de implikasjoner det har for samfunnskontrakten.

For å ta den første først: Mange borgerlønnskjempere mener arbeidslinjen vil bryte sammen fordi robotene tar over. Samfunnsøkonomer flest, med selv inkludert, er ikke overbevist. Teknologi har en tendens til å utvide menneskets virkefelt, snarere enn å begrense det.

Men med ny teknologi får vi ikke bare roboter, vi får et nytt arbeidsliv preget av mer usikkerhet, mer kortsiktighet og større lønnsforskjeller. Vi kan føre en arbeidslivspolitik som kjemper mot disse trendene, men jeg er redd vi er dømt til å tape.

Foreløpig ser vi det ikke så klart i arbeidslivstatistikken, men den nye digitale plattformøkonomien vil trolig skape et arbeidsliv preget av flere midlertidig ansatte, og frilansere som gjerne jobber for mange arbeidsgivere samtidig. Skal vi tro på veletablert økonomisk teori for økonomisk organisering, vil de kraftig reduserte transaksjonskostnadene ved kjøp og salg av tjenester endre bedriftene slik vi i dag kjenner dem. Arbeidsoppgaver vil i langt større grad bli kjøpt og solgt på et spotmarked, og betalingen (les: lønnen), vil bli deretter.

Noen vil kunne tjene veldig godt, mens mange må klare seg på minimumssatser.

Under slike forhold blir det svært kostbart for velferdsstaten å administrere arbeidslinjen, og det blir krevende for folk å pendle mellom offentlige ytelse og lønnsinntekt. Det vil være mer hensiktsmessig både for folk og stat hvis man kan gå inn og ut

av det nye arbeidslivet med en sikker inntekt i bunn, uten å måtte justere alle ytelse deretter.

Et mer flyktig arbeidsliv, kombinert med en stadig mer omfattende og avansert velferdsstat, setter nye krav til kriterieoppfylning, kontroll og sanksjoner. Samtidig utvikler vi teknologi som gjør kontrollene enklere, og det blir stadig mer fristende å skreddersy ytelsene og raffinere behovsprøvingen. Dermed risikerer vi ikke bare å få et overvåkningssamfunn vi ikke ønsker, vi risikerer også at de grupper og enkeltpersoner som mottar offentlige ytelse blir mer synlig, og dermed mer stigmatisert. For samfunnskontakten er dette krevende.

Velferdsstaten er (et stykke på vei) organisert som et spill om fellesgoder, hvor folk ønsker å bidra til felleskassen hvis de opplever at tilstrekkelig mange andre også bidrar. Et system som går for langt i å skape og synliggjøre nettomottagere av ytelse kan undergrave bidragene til fellesgodespillet; det vil si oppslutningen om velferdsstaten.

I dag synes arbeidslinjen å stå sterkere enn noen gang i Norge. Borgerlønn bryter med denne

Ingen synes mer skeptiske til borgerlønn enn nordmenn

linjen, men bryter også med «fattighusenes og tvangsarbeidets tankesett», for å sitere sosiologen Zygmunt Bauman. Foreløpig har vi ikke råd til å innføre en universell borgerlønn, men samfunns- og teknologiutviklingen kan gjøre at vi etter hvert ikke har råd til å la være.

Ola Kvaløy, professor i økonomi, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger og NHH

Mer debatt s. 30-32 →

Et styre skal sikre vedvarende lønnsomhet. Men det finnes andre verdier enn aksjekurs og utbytte

Maria Moræus Hanssen, konsersjef i DEA Deutsche Erdoel AG

Fredagskronikken

Alexander Cappelen

Bård Harstad

Ola Kvaløy

Katrine Løken

Simen Markussen

Mari Rege

Karen Helene Ulltveit-Moe

Debattansvarlig: Mathea Reine-Nilsen Telefon: 22 00 10 59 Sentralbord: 22 00 10 00 Epost: debatt@dn.no

Hovedinnlegg/kronikk: Maks 4500 tegn inklusive mellomrom Underinnlegg/replikk: Maks 1500 tegn (ca. 250 ord) Legg ved portrettfoto.

Alt stoff som leveres til Dagens Næringsliv, må produseres i henhold til Vær varsom-plakaten. Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter. Debattinnlegg honoreres ikke.